

Дар'я ЛУЦЮК,

здобувач Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук **Кирдан Богдан**

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ФОРС-МАЖОРНА ОБСТАВИНА

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. У зв'язку із цією подією у всіх сферах життя виникли нові проблеми, які потребували вирішення.

Зокрема, нагальним питанням стало визнання агресії Російської Федерації форс-мажорною обставиною у відносинах суб'єктів господарської діяльності або у цивільно-правових відносинах фізичних осіб.

Так, Торгово-промислова палата України (ТПП України) листом від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1 засвідчила форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили), зокрема військову агресію російської федерації проти України, та підтвердила, що зазначені обставини з 24.02.2022 до їх офіційного закінчення є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та / або фізичних осіб по договору, окремим податковим та / чи іншим зобов'язанням / обов'язком, виконання яких/-го настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання, відповідно, яких/-го стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) [3].

Порядок засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) регулює Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» (далі – Закон про ТПП), а також Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). Відповідно до частини 1 статті 14-1 Закону про ТПП засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) здійснюється сертифікатом про такі обставини [1].

Пунктом 6.2 Регламенту передбачено, що форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) засвідчуються за заявою зацікавленої особи щодо кожного окремого договору, контракту, угоди тощо, а також податкових та інших зобов'язань / обов'язків, виконання яких настало згідно з законодавчим чи іншим нормативним актом або може настати найближчим часом і виконання яких стало неможливим через наявність зазначених обставин [2].

Тобто, з огляду на вище зазначене, агресія російської федерації вже є засвідченою форс-мажорною обставиною і тому нібито непотрібно звертатись у кожному конкретному випадку із заявою про отримання

сертифікату по засвідчення такої обставини як форс-мажору. Проте, на практиці все не зовсім так.

Так, вже є перша судова практика щодо застосування зазначених вище положень. Господарський суд міста Києва у справі № 910/3191/22 від 14.07.2022 зазначив наступне: «...у випадках застосування форс-мажорних обставин (непереборної сили) ключовим є те, що непереборна сила робить неможливим виконання зобов'язання в принципі, незалежно від тих зусиль та матеріальних витрат, які сторона понесла чи могла понести. Для застосування форс-мажору (обставин непереборної сили) як умови звільнення від відповідальності необхідно встановити, які саме зобов'язання за договором були порушені/невиконані.»

Також, суд наголосив, що у випадку відсутності у сторони, яка посиляється на форс-мажорні обставини доказів виникнення форс-мажорних обставин (непереборної сили) у цьому конкретному випадку, доказом існування форс-мажорних обставин має бути відповідна довідка ТПП України, яка підтверджує, що саме введення на території воєнного стану унеможливило виконання конкретного договору.

Крім цього, суд вказав на різницю між форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили), які роблять неможливим виконання зобов'язання в принципі, та істотною зміною обставин, яка є оціночною категорією і полягає у розвитку договірних зобов'язання таким чином, що його виконання для однієї зі сторін договору стає більш обтяженим, ускладненим, чим суттєво змінюється рівновага договірних стосунків, призводячи до неможливості виконання зобов'язання [5].

Аналогічна теза викладена і у Постанові Верховного Суду від 30.11.2021р. у справі № 913/785/17, в якій визначено, що форс-мажорні обставини не мають прееюдційного характеру і при їх виникненні сторона, яка посиляється на них як на підставу неможливості виконання зобов'язання, повинна довести наявність таких обставин не тільки самих по собі, але й те, що ці обставини були форс-мажорними саме для цього конкретного випадку виконання господарського зобов'язання. Суд ще раз наголосив, що доведення наявності непереборної сили покладається на особу, яка порушила зобов'язання. Саме вона має подавати відповідні докази в разі виникнення спору [4].

Таким чином, можна дійти наступного висновку. По-перше, для підтвердження наявності форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) кожна особа, яка має намір посилатися на них, повинна самостійно надати докази наявності форс-мажорних обставин або засвідчити форс-мажорні обставини (обставини непереборної сили) у Торгово-промисловій палаті України. По-друге, не дивлячись на те, що ТПП в офіційному листі агресію російської федерації засвідчено як форс-мажорну обставину (обставину непереборної сили), сам по собі факт існування обставин збройної агресії ще не є форс-мажором. Адже, збройна агресія стане форс-мажором тільки в разі, якщо особою буде доведена неможливість виконання саме внаслідок збройної агресії своїх зобов'язань. По-третє, варто також зауважити, що наявність форс-мажорних обставин звільняє сторону договору від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язання, проте не звільняє від обов'язку виконати це зобов'язання після припинення форс-мажорних обставин.

Список використаних джерел

1. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр#Text>.
2. Регламент засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили: Рішення президії ТПП України 15.07.2014 № 40(3).
3. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>.
4. Постанова Верховного Суду від 30.11.2021р. у справі № 913/785/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101519276>.
5. Рішення Господарського суду міста Києва у справі № 910/3191/22 від 14.07.2022: Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105233187>.

УДК 342.78

Віктор МАКОВІЙ,

завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ТЕМПОРАЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ ЗМІСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Соціально-економічні перетворення в нашій державі спонукають до переосмислення й перегляду низки правових категорій, зокрема часу як юридичної конструкції в межах цивільного права загалом та відповідного цивільно-правового інституту, зокрема. Вплив на українське суспільство найганебнішого явища людства – війни, не залишив осторонь і питання правового унормування зазначеної категорії фізичної та, одночасно, соціально-юридичної природи.

У цивільному праві наявне коло наукових обґрунтувань правової природи темпоральних величин, що відображено у їх розгляді як: 1) підстави виникнення, припинення, відповідної трансформації цивільних правовідносин; 2) складової змісту цивільних правовідносин у площині його реалізації; 3) критерію правомірності поведінки учасників цивільних правовідносин. Наведене надає можливість досліджувати правовий час у площині динаміки здійснення суб'єктивного цивільного права та виконання суб'єктивного цивільного обов'язку від моменту його виникнення до припинення, що опосередковується й фізичною сутністю цієї категорії.

У відповідності визначення воєнного стану, наданого у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» (надалі – Закон), сутність